

Pridurtina ir tai, kad V. Vitkauskas neteisingai interpretuoja mano spėjimą dėl latvių ar slavų kalbų įtakos. Visų pirma niekur neteigiu, kad žemaičių ir aukštaičių vilniškių *-elis* – atitinkamai latvių kalbos ir slavų kalbų įtakos pasekmė. Tiesiog bandau ieškoti paaiškinimo, kodėl daugiaskiemenių helonimų su *-elis* užrašyta ir iš tų vietų, kuriose šiaip jau turėtų būti deminutyvų priesaga *-ėlis*: pietų, šiaurės rytų Lietuvoje ir teritorijoje apie Želvą, Alantą, Rūdninkus⁹. Bent jau kai kurių tokių helonimų *-elis* (*-elė*) tikrai galėjo atsirasti dėl apslavinimo, plg. panašios struktūros liet. gyvenamųjų vietų vardų ir asmenvardžių užrašymus slaviškuose šaltiniuose: *Trafzkunele*¹⁰ 1744, 1771, *Traszkunele* 1775, 1784 = liet. *Troškūnė liai* (vs. *Troškūnų sen.*), *Wilunele* 1784 = liet. *Vilūnėliai* (k. Jiezno sen.); *Vanagelis*¹¹ 1689 (Skaruliai) = liet. *Vanagėlis*, *Wederelis* 1626 (Kaunas) = liet. *Vėdarėlis*, *Zemoytel* 1628 (Kaunas) = liet. *Žemaitėlis* ir t. t.

Laimutis Bilkis

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, 10308 Vilnius, Lietuva

Apie naujas veiksmažodžių 3 asmens galūnių paieškas

Seniai žinoma, kad lietuvių kalbos veiksmažodžių 3 asmens formos, nediferencijuotos pagal skaičių, atitinka grynus balsinius kamienus ir nėra jokių pėdsakų, kad jos kada nors būtų turėjusios galūnes. Ši lietuvių kalbos ypatybė Pisani, Toporovo, Ivanovo, Schmalstiego ir daugelio kitų tyrinėtojų laikoma ypač reikšminga veiksmažodžio pirminės būklės rekonstrukcijai ir kalbų tipologijai. Ji aiškiai atsispindi sinchroninėje lietuvių kalbos veiksmažodžio sistemoje, kur balsiniai 3 asmens kamiengaliai sudaro pagrindą daugelio formų darybai.

ga *-ėlis* (žr. Razmukaitė, M. *Lietuvos priesaginiai oikonimai. Daktaro disertacija*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Vytauto Didžiojo Universitetas, 1998, 34–35, 36–40).

⁹ Žr. Bilkis, L. Lietuvių priesaginiai deminutyviniai helonimai. *Acta Linguistica Lithuanica* 41, 1999, 70.

¹⁰ Istoriniai vietovardžiai pateikiami iš Vardyno skyriaus Istorinių vietovardžių kartotekos.

¹¹ Istoriniai asmenvardžiai pateikiami iš Vardyno skyriaus Istorinių asmenvardžių kartotekos.

Todėl gana netikėtas atrodo Vaskelienės straipsnyje (2006: 83–93) teikiamas siūlymas 3 asmens formų kamiengalio balsius laikyti galūnėmis ir pagal jas nustatyti dalyvių bei padalyvių išvedimo taisykles. Autorei atrodo, kad iki šiol „ nėra vienos nuomonės dėl veiksmažodžių esamojo ir būtojo kartinio laiko trečiojo asmens baigmenis – vienu kalbininkų teigiama, kad šis asmuo galūnės neturi, kiti kalbininkai mano, kad dabartinės lietuvių kalbos požiūriu tikslinga ją laikyti galūne“ (85). Tą būklę, neva leidžiančią laisvai pasirinkti, autorė iliustruoja gretindama darbus, kuriuos vieną nuo kito skiria dešimtmečiai: Jablonskio gramatikas (1901, 1922), Ambraškos ir Žiugždos vadovėlį (1937), *LKG* antrąjį tomą (1971), *Lietuvių kalbos žinyną* (1998) ir kt. Įdomu, kad taip gretinant autorei net nekilo klausimas, kodėl Jablonskis tik pirmajame lietuvių kalbos vadovėlyje (1901) 3 asmens formų baigmenis yra pavadinęs galūnėmis, o nuo 1922 m. gramatikos jau nuosekliai kalbėjo apie 3 asmens liemengalius. Nesusimąstyta ir dėl to, kodėl *DLKG* autoriai nusprendė keisti *LKG* antrajame tome pateiktą požiūrį į veiksmažodžio asmenavimą, kodėl Paulauskienė (2006: 155tt.) atsisakė savo ankstesnio (1979: 133) siūlymo sinchroniniu atžvilgiu laikyti 3 asmens baigmenis galūnėmis (beje, tokią prielaidą 1974: 182 laikė galima ir šių eilučių autorius). Tų pasikeitimų priežastis – tai po diskusijos dėl asmens formų pateikimo *LKG* II tome (Girdenis, Žulys 1973: 208–209; Ambrazas ir kt. 1974: 182–184) atlikti išsamūs lietuvių kalbos veiksmažodžių asmenavimo tyrimai. Iš jų svarbiausi yra Žulio (1975) ir Bulyginos (1977) darbai. Juose tvirtai įrodyta, kad sinchroninė lietuvių kalbos veiksmažodžių asmenavimo sistema gali būti skaidriai ir nuosekliai aprašyta tik laikant 3 asmens formų baigmenis balsiniais kamiengaliais, o bandymai juos versti galūnėmis užtemdytų asmenavimą daugybe dirbtinių fleksijų. Tiesiog keistas dalykas, kad tie reikšmingiausi kalbamuoju klausimu tyrimai liko autorės nepastebėti, nors jais pagrįstas veiksmažodžių kaitybos aprašas visose trijose Lietuvių kalbos institute parengtose viename lietuvių kalbos gramatikose (1985, 1994–2005, 1997–2006), *Lietuvių kalbos enciklopedijoje* (1999), *Funkcinėje lietuvių kalbos gramatikoje* (Valeckienė 1998) ir daugelyje kitų darbų.

Ieškoti nebūtų 3 asmens galūnių nepadedą nė dalyvių daryba. Straipsnyje siūlomos dalyvių ir padalyvių išvedimo taisyklės skiriasi nuo įprastinių tik teikiamu galūnių terminu ir naujai atrasta esamojo laiko neveikiamųjų dalyvių priesaga *-am / -om / -im* (91).

BIBLIOGRAFIJA

- AMBRAŠKA, J., ŽIUGŽDA, J. 1937: *Lietuvių kalbos gramatika I*. Kaunas.
- AMBRAZAS, V., SLIŽIENE, N., VALECKIENĖ, A. 1974: Keletas svarstytinų lietuvių kalbos morfologijos klausimų. *Baltistica* 10 (2), 177–186.
- BULYGINA, T. V. 1977: Opyt „dinamičeskogo“ opisanija litovskogo sprjaženija. In: *Problemy teorii morfologičeskix modelej*, Moskva: Nauka, 236–269.
- DLKG = *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. V. Ambrazas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1994–2006.
- DOBROVOLSĖ, B. ir kt., *Lietuvių kalbos žinynas*. Kaunas: Šviesa.
- GIRDENIS, A., ŽULYS, V. 1973, [rec.] *Lietuvių kalbos gramatika 1–2, 1965–1971*. *Baltistica* 9 (2), 203–214.
- JABLONSKIS, J. 1901: *Lietuviškosios kalbos gramatika. Rašytojams ir skaitytojams vadovėlis*. Tilžė: Otto v. Mauderode.
- JABLONSKIS, J. 1922: *Lietuvių kalbos gramatika. Etimologija*. Kaunas–Vilnius: Švyturys.
- LKG II = *Lietuvių kalbos gramatika 2*, red. K. Ulvydas. Vilnius: Mintis, 1971.
- PAULAUSKIENE, A. 1979: *Gramatinės lietuvių kalbos veiksmažodžio kategorijos*. Vilnius: Mintis.
- PAULAUSKIENĖ, A. 2006: *Lietuvių kalbos morfologijos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
- VALECKIENĖ, A. 1998: *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- VASKELIENE, J. 2006: Dėl esamojo ir būtojo kartinio laiko dalyvių bei padalyvių darybos ir morfeminio skaidymo. *Acta Linguistica Lithuanica* 54, 83–93.
- ŽULYS, V. 1975: Bendrinės lietuvių kalbos veiksmažodžio asmens galūnės. *Kalbotyra* 26 (1), 63–73.

Vytautas Ambrazas
Lietuvių kalbos institutas
 P. Vileišio g. 5, 10308 Vilnius, Lietuva